

ОСНОВНІ ОЗНАКИ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Останні півстоліття проблеми лінгвостилістики й теорії тексту, що активно взаємодіють із такими науками, як риторика, психологія, соціологія, герменевтика та інші, детально простежуються в концепціях М. Бахтіна, Ф. Бацевича, Н. Валгіної, І. Гальперина, Т. Ладиженської, Л. Мацько, В. Мельничайка, М. Пентилюк, Т. Радзієвської, Л. Стельмаховича, З. Тураєвої.

Дефініція *текст* латинського походження (*textum* – тканина, зв'язок, поєднання). Етимологія терміна дає право дослідникам визначити основні ознаки тексту – цілісність, членованість, зв'язність, а також – інформативність, завершеність, послідовність, лінійність, комунікативність, хоча останні залишаються дискусійною проблемою в сучасних лінгвістичних студіях.

Мета нашого дослідження – узагальнити теоретичні погляди лінгвостилістів, виокремити й описати основні ознаки наукових текстів.

Цілісність, або когерентність (від лат. *cohaerentia* – зв'язок, зчеплення), полягає в поєднанні змістової цілісності (єдність теми з мотивом, змістом, основною думкою).

Аналіз мовознавчих джерел дає змогу констатувати, що цілісність тісно пов'язана з такими поняттями, як тема й мікротема тексту, абзац тощо. Тема – це «те, що покладено в основу змісту, те, про що розповідається, що описується [3, с.121]». Провідна тема великого за розміром наукового тексту може членуватися на підтеми (мікротеми). Мікротема вважається найменшою реальною одиницею. Як правило, її у письмовому тексті відповідає абзац (нім. *Absatz* – уступ) – єдність тематично об'єднаних речень, в одному з яких указується тема чи

головна думка. При поєднанні теми й основної думки досягається змістова цілісність тексту, мета якого – донести до слухача (читача) наукову інформацію. Звичайно, змістова цілісність нерозривно пов'язана з комунікативною (мета, наміри мовленнєвого спілкування) та структурною цілісністю (узгодженість і координація форм, жанрів, типів висловлювання).

Членованість означає, що текстові як висловлюванню, що складається з кількох речень [4, с.18], властиво бути членованою одиницею. Л. Мацько розглядає членування тексту за такими ознаками: *змістове* і *технічне* (виражене в поліграфічному оформленні від заголовка до глави, розділу, параграфа та абзацу), *концептуальне* (що відповідає певним концептам (ідеям, ментальним праобразам, темам, судженням і поняттям), *методичне* (підпорядковане певній прикладній освітній меті), *глибинне* (відповідає задуму, ідеї і сутності намірів, етапам досягнення мети), *поверхове* (відображення глибинного, але через якісь формально видимі ознаки), *об'єктивне* і *суб'єктивне* (пов'язане з текстом, що має кілька ліній текстових модальностей, авторських задумів тощо), *смісловне* і *формальне* (членування, що залежить від стилю, підстилю та жанру тексту) [5, с.223].

Третьою вагомою категорією наукового тексту, що тісно пов'язана з цілісністю і членованістю, є **зв'язність**. Термінологічні словники подають поруч із цим поняттям термін **когезія**, що походить від латинського *cohaesus* (зв'язаний, зчеплений) і буквально означає притягування. У теорії тексту когезія означає логічно пов'язані частини висловлювання, що творять цілісний, зв'язний текст.

Лінгвісти вказують на достатню кількість класифікацій зв'язності. Так, Н. Валгіна виокремлює локальну і глобальну зв'язність. Перша, на думку дослідниці, – це зв'язність лінійних наслідувачів (висловлювань, надфразових єдностей); друга (глобальна) зв'язність –

це те, що забезпечує єдність тексту як смислового цілого, його внутрішню цільність [1, с.43]. Інші автори (Л. Мацько, О. Мацько, О. Сидоренко) виділяють зв'язність за такими ознаками: 1) логічними; 2) асоціативними; 3) образними; 4) композиційно-структурними; 5) стилістичними; 6) ритмоутворювальними [5, с.223]. Досить повною є класифікація зв'язності О.Леонтьєва. Учений виділяє такі її основні компоненти: 1) граматична залежність речень від вихідного речення, що виявляється в їх синтаксичній неповноті, граматичній узгодженості з вихідним реченням; 2) систематичність речень, що виявляється, зокрема, в специфічному вживанні лексем (напр., вказівних займенників, вставних слів тощо); 3) співвіднесеність компонентів з точки зору актуального членування, що реалізується в порядку слів у реченні; 4) фонетична співвіднесеність зв'язаних компонентів, що виявляється в паузуванні, появі контекстуальних інтонаційних варіантів; 5) комунікативна співвіднесеність компонентів [2, с.47].

Аналіз наукової літератури з проблеми дозволяє стверджувати, що текст – справді складне мовленнєве явище з багат шаровою й багаторівневою структурною, змістовою й комунікативною організацією. Науковому текстові властива, з одного боку, багатоаспектність його інтегральної природи, багатокомпонентність і поліфункціональність, з іншого, – множинність класифікацій його видів та жанрів.

Література

1. Валгина Н.С. Теория текста: Учебное пособие / Н.С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
2. Леонтьев А.А. Высказывание как предмет лингвистики, психолінгвистики и теории коммуникации / А.А. Леонтьев. – Режим доступа : <http://www.studfiles.ru/preview/3536647>. – [Дата обращения

19.02.2016].

3. Наумчук М.М., Лушпинська Л.П. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови: Навчально-методичний посібник / М.М. Наумчук, Л.П. Лушпинська. – Тернопіль : Астон, 2003. – 132 с.

4. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика: Пробний підруч. для гімназій гуманіт. профілю / М.І. Пентиліук. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.

5. Стилiстика української мови: Підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; За ред. Л.І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.